

שרוני האהובה שלנו,

14 שנים עברו. כאילו כבר התרגלנו שאת לא איתנו כאן, אבל בעצם זה לא נכון. את כן בליבות כולנו. כפי שאני אומר כל שנה - הגעגועים רק הולכים וגוברים עם השנים, הזמן לא מרפא. הגדם כבר לא מדמם, אבל לא ניתן לתאר את כאב הצלקת שנשארה.

אנחנו גם אומרים כל שנה שאדם חי כל עוד זוכרים אותו. אמנם זוכרים ומזכירים אותך כל הזמן, אבל זה לא מהווה שום תחליף לנוכחותך הממשית שכל כך חסרה. כל נכדינו גדלים לאורך, מכירים את התמונות שלך ואת הסיפורים עלייך. ביום ההולדת האחרון שלך לפני כשלושה שבועות – את כבר בת 44 – אנחנו היינו בחו"ל, והנכדים הפריחו בלונים לשמיים, כפי שאנחנו עושים כל שנה. דן בן השבע כתב על הבלון ברכה ליום ההולדת – "שיהיו לך חיים טובים". גם גלי הקטנה בת הארבע אמרה ביום שישי האחרון, כשהדליקה נרות שבת עם סבתא סופי ויחד עם רני, שהיא יודעת שאת מתה כי עקץ אותך סרטן. לא רק הם לא מבינים. גם אנחנו. ולעולם לא נבין.

נעמי, היחידה שהכרת בדור הזה של הנכדים שלנו, כבר נערה בת 15. היית מאמינה? היא נולדה בתקופה שכבר היית חולה. כמה אהבת לשחק איתה ולהקריא לה סיפורים... השנה אנחנו חוגגים לאנה בת מצווה, ליבי כבר בת 9 ורני בת 5 כבר בחטיבה הצעירה בבית ספר. על דן וגלי כבר סיפרנו. אנחנו בטוחים שאת משקיפה על האחיינים שלך מלמעלה וגאה בהם. ומורן – הוא תמיד יהיה חלק מהמשפחה שלנו.

כל דבר מזכיר לנו אותך. פעם זה שיר, או מילה שמישהו אומר, או שיער בלונדיני שמתנפנף במדרכה שממול, כל פעם כשנכנסים לחדר שלך שהיום הוא חדר הנכדים, וכמובן התמונות שבמסגרת האלקטרונית שניבטת מולנו ולא ניתן להסיר את העיניים מן התמונות. באופן שאי אפשר להסביר האתר שלך נפתח פתאום בטלפון, כאילו קפצת להגיד שלום... ובהמון נושאים שאנחנו שומעים או רואים ביום יום (ולא חסרים היום כאלו) – חושבים על מה את היתה אומרת על זה?

כמעט כל שבוע הילדים עם משפחותיהם מגיעים אלינו לארוחת ערב שבת, רעש המולה והשתוללות שמעירים את כל הרחוב והאמת שזה משגע לפעמים, ומצד שני אנחנו לא יכולים להימנע מהמחשבה של "ואם רק השולחן היה באמת מלא איזו שלמות זאת היתה..."

אין כמו דויד גרוסמן, אב שכול, שמסוגל לבטא את עומק התהום שאליו המשפחה השכולה מתאמצת לא ליפול, אלא להתהלך על הקצה ולא להיבלע לתוכו. גרוסמן כתב את המאמר "ההולכים מעל התהום" כ-15 שנים לאחר נפילת בנו במלחמת לבנון השנייה. הדברים כאילו מדברים מגרוננו, ואני מביא אותם במלואם:

"אחרי השנים הראשונות שבהן הכאב הוא חריף ונורא, באות שנים שבהן הפצע מתחיל להתכסות בשכבות של מציאות ויום-יום. יש דברים שצריך לעשותם. יש עבודה וקשרים עם משפחה וחברים. יש את כל חובות החיים וגם את השמחות שלהם. יש קורונה (זה נכון לתקופה שהדברים נכתבו, ואני מוסיף יש מלחמות) ויש פוליטיקה ויש - להבדיל - תינוקות חדשים שנולדים למשפחה האבלה. יש אפילו הסחות דעת מהכאב. לרגעים כאילו שוכחים שהדבר קרה.

לאט לאט, מתוך המשא ומתן האינסופי עם החיים, מסתמנת דרך לחיות עם האובדן. המציאות כאילו פורשת מעל לפצע שלנו, מעל לתהום הפרטית שלנו, איזו יריעה דקה וגמישה, ואנחנו, האבלים, לומדים ללכת על היריעה הזאת, המתוחה מעל לתהום.

ואנחנו הולכים עליה ממש יפה. בגבורה, אפשר לומר.

כמעט כל המשפחות השכולות שאני מכיר חיות בגבורה.

כן, אנחנו חיים את חיינו בכל הכוח. אנחנו ממלאים את כל החובות שלנו, במשפחה ובעבודה ובלימודים ובכל תחומי החיים שלנו. רבים מאיתנו עוזרים לאנשים שזקוקים לעזרה, אנחנו פעילים ומעורבים ויוצרים - אבל האמת היא - שאין שום יריעה מעל לתהום. אנחנו מעמידים פנים כאילו יש - אבל אין.

כל המעשים הטובים והחשובים שאנחנו עושים כדי להישאר מעל לתהום אינם יכולים לבטל את התהום, ואת עוצמת הקרינה שלה אלינו.

אני אומר "תהום", כי אין לי מילה אחרת לתאר את זה. את הריק המוחלט, את השואב המת הזה. אי אפשר לתאר, ואי אפשר להבין.

כי במקום שבו יש מוות אין היגיון. המוות, ובעיקר מוות של איש צעיר, סותר את ההיגיון המוכר לנו. אני לא יכול להבין באמת שאורי, הבן שלי, איננו. זה פשוט לא נתפס. בעיניי, בעיני האבא שהייתי לו, בעיני כל מה שאני חושב על אבהות ואימהות - זה לא הגיוני. באופן הכי מילולי - זה לא מתקבל על הדעת.

ואפילו שאני יודע את העובדה, עובדת מותו, אני לא באמת יודע אותה. לא כפי שאני יודע את העובדות האחרות שבעולמי. בסופו של דבר זאת עובדה אטומה, לא חדירה. המשמעות שלה נודעת לי לשבריר של שנייה, ואז חוזרת ומתנפצת לרסיסים של אי הבנה.

לפעמים אני חושב — אם נעז להבין באמת מה קרה ליקירנו, אם ניגע אפילו לרגע, בכל נפשנו, בליבת העובדה הזאת; אם נרשה לעצמנו להביט לתוכה באופן שאין שום הגנה מפניו — התהום תבלע אותנו כהרף עין.

גם אנחנו ניהפך ללא.

זאת אולי המשימה הגדולה, משימת החיים שלנו, של מי שהתנסו באובדן כזה: ללמוד ללכת על היריעה ששומרת עלינו מפני הנפילה תהומה.

ולדעת שאין שום יריעה ששומרת עלינו.

ובכל זאת ללכת עליה וליפול פעם אחר פעם, ובכל זאת ללכת.

וגם תוך כדי הנפילה, ובתוך התהום עצמה ללכת.

עד כאן דויד גרוסמן. לא יכולנו לתאר בדרך טובה יותר את חיינו מאז שהלכת.

את השיר שנשמיע היום, "אחות" של עילי בוטנר בחרה נועה.

אוהבים אותך שרוני,

אמא ואבא.

